

basic education

Department:
Basic Education
REPUBLIC OF SOUTH AFRICA

NATIONAL SENIOR CERTIFICATE

GIREDI YA 12

XITSONGA: RIRIMI RA LE KAYA (HL)

PAPILA RA VUNHARHU (P3)

HUKURI 2016

MEMORANDAMU

TIMARAKA: 100

Memorandamu leyi yi na tipheji ta 13.

MAAVELO YA TIMARAKA**XIYENGE XA A: SWITSHURIWA SWA XITSALWANA: TIMARAKA TA 50**

VUNDZENI NA MAKUNGUHATELO	(VM): =	30
RIRIMI, XITAYILI NA VUHLERI	(RXV): =	15
XIVUMBeko	(X): =	<u>05</u>
NTSENGO		50

**XIYENGE XA B: SWITSHURIWA SWA XITSALWAMBIKO :
TIMARAKA TA****2 x 25 = 50**

VUNDZENI, MAKUNGUHATELO NA XIVUMBeko	(VMX): =	15
RIRIMI, XITAYILI NA VUHLERI	(RXV): =	<u>10</u>
NTSENGO		<u>25</u>

**MIMFUNGHO YO KOREKETA PAPILA RA VUNHARHU (P3) RA XITSONGA RIRIMI
RA LE KAYA**

MFUNGHO	NHLAMUSELO
-	Ehansi ka xihoxo xin'wana na xin'wana.
ll	Etlhelo ra xinene eka swivulwa leswi nga twisisekiki.
=	Etlhelo ra ximatsi loko mukamberiwa a nga avangi xitshuriwa xa yena hi tindzimana.
m	Eka mbuyelelo wa timhaka kumbe marito.

XIYENGE XA A: SWITSHURIWA SWA XITSALWANA: TIMARAKA TA 50**XIVUTISO XA 1****1.1 Leswi mfumo wu nga swi endlaka ku tiyisisa leswaku ku va na nhlayo ya le henhla ya Vantima lava dyondzelaka ntirhovutomi wa B.Com (Accounting)**

Mukamberiwa a nga ha katsa leswi landzelaka:

- Ku hlohletela vadyondzi leswaku va hlawula tidyondzo leti ti fambelanaka na ntirhovutomi lowu.
- Ku nyika vadyondzi tibasari.
- Ku thola vadyondzisi vo tala lava tokoteke hi mfanelo ku va va dyondzisa tidyondzo ta Accounting.
- Ku va vadyondzi va yisiwa eka tindhawu leti nga na mintirhovutomi ya B.Com (Accounting) va ya vona leswi humelelaka.
- Ku rhamba vanhu lava tirhaka ntirhovutomi lowu leswaku va ta hlohlotela vadyondzi ku dyondza tidyondzo leti.
- Ku tirhisa swihangalasangungu ku navetisa ntirho lowu.

[50]**1.2 Swichudeni etiyunivhesithi swi fanerile ku tereka loko swi ri na swivilelo na swikoxo mayelana na tidyondzo. Pfumela kumbe u kaneta mhaka leyi.****Ku pfumela.**

Mukamberiwa a nga ha katsa leswi landzelaka:

- Vumbiwa byi nyika mfanelo yo tereka.
- Swivangelo swo tereka.
- Ku lulamisiwa ka swikoxo swa vadyondzi hi xihatla.
- Ntirhisano exikarhi ka vurhangeri bya tiyunivhesithi na vurhangeri bya swichudeni.
- Ku nghenelela ka mfumo ku lulamisa swiphiso.
- Vun'we exikarhi ka tiyunivhesithi.

Ku kaneta.

Mukamberiwa a nga ha katsa leswi landzelaka:

- Ku onheteriwa ka nhundzu.
- Nhlamba leyi tirhisiwaka hi swichudeni.
- Ku kavanyeteka ka tidyondzo.
- Ku vaviseka ka swichudeni na valeteri.
- Ku khomiwa ka vakombisakuvilela (swichudeni).
- Ku nghenelela ka vukhamba.
- Ku tirhisiwa ka xitereko tanihi xivhiko hi swichudeni leswi lolohaka ku hlaya.
- Ku pfariwa ka tiyunivhesithi nkarhi wu nga si fika.
- Ku onhakeriwa ka vumundzuku bya swichudeni.

[50]

1.3 Swivangelo swo xanisiwa ka varhangeri hi lava va va tekaka va ri vanghana va vona va xiviri.

Mukamberiwa a nga ha katsa leswi landzelaka:

- Va tshembisiwa switulu va tlhela va nga ha nyikiwi.
- Va tiva swihundla leswi nga endla leswaku varhangeri lava va tlakusiwa.
- Ku vilerisiwa hi miholo ya le henhla leyi kumiwaka hi vanghana va vona.
- Vukungundzwana lebyi fumisaka vanghana va vona kasi vona va nga nyikiwi nchumu.
- Va vona onge vona va nga rhangela ku antswa ku tlula vanghana va vona.
- Ku va varhangeri va nga ha tekeli vanghana va vona enhlokweni.

(Mukamberiwa a nga hlamusela hi vurhangeri byin'wana na byin'wana, ku nga ri bya tipolitiki ntsena.)

[50]**1.4 Loko a ndzi tirha ndzi hola mali.**

Mukamberiwa a nga ha katsa leswi landzelaka:

- Xiyimo xa yena eka nkarhi lowu.
- Nsusumeto lowu a nga na wona.
- Ntirho lowu a navelaka ku tirha wona.
- Muholo lowu a navelaka ku hola wona.
- Munhu loyi a kumaka nhlohloteloko eka yena.
- Yindlu leyi a anakanyaka ku yi aka.
- Movha lowu a navelaka ku wu xava.
- Ndhawu leyi a navelaka ku tshama eka yona.

[50]**1.5 Loko ndzi ku phaphu, ndzo kotlana na makhamba kwala kamareni ro etlela eka rona. Rungula hi ta mhangu leyi.**

Mukamberiwa a nga ha katsa leswi landzelaka:

- Siku na nkarhi wa kona.
- Manghenelo ya makhamba.
- Leswi makhamba ya nga kumekisa xiswona.
- Vumbhoni byo karhi ku kombisa leswaku hakunene a ya ri ku yiveni.
- Goza leri a ri tekeke loko a kuma xiyimo xi ri tano.
- Leswi a swi endleke ku ringeta ku tisirhelela.
- Ndlela leyi makhamba ya tiponiseke hayona.
- Leswi mhangu leyi yi nga herisa xiswona.

[50]

1.6 Mukamberiwa u ta xiyaxiya swifaniso leswi a nyikiweke swona kutani a tsala xitsalwana hi xin'we xa swona, a aneka mhaka leyi xi n'wi tiselaka yona emiehleketweni. U ta nyika xitsalwana xa yena nhlokomhaka leyi faneleke.

1.6.1 Xikombiso xa nhlokomhaka: **Ku pfuna ka ku kamberwa ka vuvabyi.**

Mukamberiwa a nga ha katsa leswi landzelaka:

- Vuvabyi lebyi nga khomaka munhu.
- Ku tiva mirhi leyi faneleke ku tirhisiwa.
- Ku lemukisiwa swiphiso swa le mirini ka ha ri na nkarhi.
- Ku twisisa ku cinca loku nga vaka kona emirini.
- Ku engetela vutitshembi.
- Ku engetela masiku yo hanya.
- Madyelo lamanene.
- Ku endla switoloveto swa vutiolori.

[50]

1.6.2 Xikombiso xa nhlokomhaka: **Dyandza etikweni ra ka hina.**

Mukamberiwa a nga ha katsa leswi landzelaka:

- Nhlamuselo ya dyandza.
- Swivangelo swa rona.
- Switandzhaku swa rona.
- Magoza yo antswisa xiyimo lexi.
- Magoza ya vuhlayiseki eka xiyimo lexi.
- Ku nghenelela ka mfumo hi nkarhi wa dyandza.
- Matitwelo ya mukamberiwa eka xiyimo lexi.

[50]

1.6.3 Xikombiso xa nhlokomhaka: **Nkoka wa vurimi.**

Mukamberiwa a nga ha katsa leswi landzelaka:

- Nhlamuselo ya vurimi.
- Tinxaka ta vurimi.
- Ku hambana ka tinxaka ta vurimi.
- Ku pfuna ka byona.
- Ntshovelo.
- Mintlhonthlo leyi ku hlanganiwaka na yona eka swa vurimi.
- Tindlela to papalata mintlhonthlo leyi.
- Ku nghenelela ka vanhu va rimbewu rin'wana na rin'wana.

[50]

NTSENGO WA XIYENGE XA A: 50

XIYA:

- Tirhisa rhubiriki minkarhi hinkwayo loko u koreketa xitsalwana xa vutumbuluxi (Papila ra vu3, XIYENGE XA A).
- Timaraka to sukela eka 0 ku fikela eka 50 ti avanyisiwile hi tinhlamuselo ta 5 ta vuswikoti.
- Eka swilaveko swa Vundzeni, Ririmi na Xitayili, nhlamuselo yin'wana na yin'wana ya vuswikoti eka leta ntlhanu yi avanyisiwile hi swiyimo swimbirhi: xa le henhla na xa le hansi xikan'we na maavelo ya lawa ya tirhisiwaka ya timaraka.
- Xivumbeko a xi khumbeki hi xiyimo xa le henhla na xa le hansi.

RHUBIRIKI YA MAAVELO YA TIMARAKA EKA MAKOREKETELO YA XITSALWANA EKA RIRIMI RA LE KAYA [TIMARAKA TA 50]

Swilaveko		Vuswikoti byo hlawuleka	Vuswikoti bya le henhla	Vuswikoti byo amukeleka	Vuswikoti bya madyondza	Vuswikoti byo ka byi nga fikelelangi
VUNDZENI & MAKUNGUHATELO (Mahlamulelo na miehleketo) Maveketelelo ya miehleketo eka makunguhatelelo. Ndzemuko wa xikongomelo, vaamukeri va mahungu na mbangu.	Xiyimo xa le henhla	28–30 -Mahlamulelo yo hlawuleka/lama tlhonthaka miehleketo na ku hundzisa eka leswi languteriweke. -Miehleketo ya vutlhari, leyi tlhonthaka miehleketo naswona leyi vupfeke. -Mahungu ya veketeriwile hi ndlela yo hlawuleka naswona ku na nkhlulukelano (nhlangano) ku katsa manghenelo, miri na masongelo/mahetelelo.	22–24 -Mahlamulelo lama vumbiweke kahle swinene. -Miehleketo leyi faneleke no tsakisa naswona yi kombisa vumbhoni byo va yi vupfile. -Mahungu ya veketeriwile kahle swinene naswona ku na nkhlulukelano (nhlangano) eka manghenelo, miri na masongelo/mahetelelo.	16–18 -Mahlamulelo lama amukelekaka. -Miehleketo leyi nga na nkhlulukelano na ku khorwisa. -Mahungu ya veketeriwile kahle naswona ku na nkhlulukelano (nhlangano) eka manghenelo, miri na masongelo/mahetelelo.	10–12 -Mahlamulelo ma na nkhlulukelano kun'wana. -Miehleketo a yi twisiseki naswona a yi kombisi vutitumbuluxeli. -Ku na vumbhoni byitsongo bya maveketelelo na nkhlulukelano wa mahungu.	4–6 -Mahlamulelo yo huhula. -Miehleketo yo hlanganahlangana yo ka yi nga kongomisi mhaka. -Mahungu yo huhula no vuyeleriwa. -Mahungu a ya veketeriwangi kahle naswona ya hava nkhlulukelano.
TIMARAKA TA 30						

**RHUBIRIKI YA MAAVELO YA TIMARAKA EKA MAKOREKETELO YA XITSALWANA EKA RIRIMI RA LE KAYA [TIMARAKA TA 50]
(ku yisa emahlweni)**

Swilaveko		Vuswikoti byo hlawuleka	Vuswikoti bya le henhla	Vuswikoti byo amukeleka	Vuswikoti bya madyondza	Vuswikoti byo ka byi nga fikelelangi
		25–27	19–21	13–15	7–9	0–3
	Xiyimo xa le hansji	-Mahlamulelo ya xiyimo xa le henhla kambe lama nga riki na swihlawulekisi swa xitsalwana xo hlawuleka no tlhontha miehleketo. -Miehleketo ya vutlhari no vupfa. -Mahungu ya veketeriwile hi ndlela ya vutshila naswona ku na nkhlulukelano (nhlangano) eka manghenelo, miri na masongelo/mahetelelo.	-Mahlamulelo lama vumbiweke kahle. -Miehleketo leyi faneleke no tsakisa. -Mahungu ya veketeriwile kahle naswona ku na nkhlulukelano (nhlangano) eka manghenelo, miri na masongelo/mahetelelo.	-Mahlamulelo lama amukelekaka kambe hungu a ri hlamuseriwangi ri twisiseka swinene. -Miehleketo yi na nkhlulukelano lowu eneleke na ku khorwisa. -Mahungu ya veketeriwile kahlenyana naswona ku na nkhlulukelanonyana (nhlanganonyana) eka manghenelo, miri na masongelo/mahetelelo.	-Mahlamulelo hakanyingi a hi lama ma kongomaka. -Miehleketo yi tala ku va leyi nga hlanganangiki na ku hlanganahlangana. -Ku hava vumbhoni lebyi kombisaka maveketelelo lamanene na nkhlulukelano wa mahungu.	-A nga kalangi a ringeta ku angula ku ya hi nhlokomhaka. -Miehleketo hi leyi yi nga fanelangiki naswona a yi fambelani nakatsongo na nhlokomhaka. -A yi na nkongomo naswona yi pfuvapfuvekile.

**RHUBIRIKI YA MAAVELO YA TIMARAKA EKA MAKOREKETELO YA XITSALWANA EKA RIRIMI RA LE KAYA [TIMARAKA TA 50]
(ku yisa emahlweni)**

Swilaveko		Vuswikoti byo hlawuleka	Vuswikoti bya le henhla	Vuswikoti byo amukeleka	Vuswikoti bya madyondza	Vuswikoti byo ka byi nga fikelelangi
RIRIMI, XITAYILI & VUHLERI Thoni, rhejisitara, xitayili na ntivomarito swa fambelana na xikongomelo/ nkucetelo, vundzeni; Mahlawulelo ya marito. Matirhiselo ya ririmi na swiaki na milawu ya rona; mahikahatelo, ntivoririmi na mapeletelo.	Xiyimo xa le henhla	14–15 -Thoni, rhejisitara, xitayili na ntivomarito swa fambelana swinene na xikongomelo, vaamukeri va mahungu na mbangu. -Vutitshembi eka ku tirhisa ririmi naswona hi ndlela yo hlawuleka no tsakisa. -Xi koka rinoko naswona xi na thoni leyinene no tlhavula. -Swihoxo swa ntivoririmi na mapeletelo a swi tali ku va kona. -Xi vumbiwile hi ndlela ya vutshila swinene.	11–12 -Thoni, rhejisitara, xitayili na ntivomarito swi fambelana kahle na xikongomelo, vaamukeri va mahungu na mbangu. -Ririmi hi leri faneleke naswona thoni leyi tirhisiweke hi leyi fanaka minkarhi hinkwayo. -Swihoxo swa ntivoririmi na mahikahatelo a swi talangi. -Xi vumbiwile hi ndlela ya vutshila.	8–9 -Thoni, rhejisitara, xitayili na ntivomarito swa fambelana na xikongomelo, vaamukeri va mahungu na mbangu. -Ririmi ri tirhisiwile hi mfanelo ku hlamusela mahungu. -Thoni hi leyi faneleke. -Ku tirhisiwile ririmi ro tlhavula ku tiyisisa vundzeni bya hungu.	5–6 -Thoni, rhejisitara, xitayili na ntivomarito a swi fambelani na xikongomelo, vaamukeri va mahungu na mbangu. -Matirhiselo ya ririmi i ya xiyimo xa madyondza swinene. -Thoni na dikixini a swi fambelani. -Ku na nkayivelo wa ntivomarito.	0–3 -Thoni, rhejisitara, xitayili na ntivomarito a swi fambelani na xikongomelo, vaamukeri va mahungu na mbangu. -Ririmi a ri twisiseki. -Nkayivelo wa ntivomarito wu endla leswaku mahungu ya nga twisiseki.
		TIMARAKA TA 15	13 -Ririmi i ra xiyimo xa le henhla naswona ri na thoni leyi faneleke no tlhavula. -Swihoxo swa ntivoririmi na mapeletelo a swi tali ku va kona. -Xi vumbiwile hi ndlela ya vutshila.	10 -Ririmi ra koka naswona hakanyingi ra vuyerisa. -Thoni hi leyi faneleke na ku vuyerisa. -Swihoxo swa ntivoririmi na mapeletelo i switsongo. -Xi vumbiwile hi ndlela ya vutshila.	7 -Matirhiselo lamanene ya ririmi eka minkarhi yin'wana. -Hakanyingi thoni hi leyi faneleke kambe ku na nkayivelo wo tirhisiwa ka ririmi ro tlhavula.	4 -Ku hava matirhiselo lamanene ya ririmi. -Ku tirhisiwile swivulwa swo fana kumbe switsongo leswi hambaneke. -Ku na nkayivelo lowukulu wa ntivomarito.
XIVUMBEKO Swihlawulekisi swa xitshuriwa. Mavumbelo ya tindzimana na swivulwa.	Xiyimo xa le hansi	5 -Mavumbelo ya nhlokomhaka i ya xiyimo xa le henhla swinene. -Vuxokoxoko lebyi hlawulekeke. -Swivulwa na tindzimana swi vumbiwile hi ndlela ya xiyimo xa le henhla swinene.	4 -Vuxokoxoko byi vumbiwile hi ndlela yo twisiseka. -Ku na nkhlukelano. -Swivulwa na tindzimana swa twisiseka naswona i swo hambanahambana.	3 -Ku vumbiwile vuxokoxoko lebyi faneleke. -Swivulwa na tindzimana swi vumbiwile hi ndlela leyinene. -Xitsalwana xi sala xa ha twisiseka.	2 -Ku na timhakanyana to khomeka. -Swivulwa na tindzimana swi hoxekile. -Xitsalwana xa ha twisisekanyana.	0–1 -Ku pfumaleka timhaka leti lavekaka. -Swivulwa na tindzimana swi hoxekile. -Xitsalwana a xi twisiseki.
MAAVELO YA TIMARAKA		43–50	33–40	23–30	13–20	0–10

XIYENGE XA B: SWITSHURIWA SWA XITSALWAMBIKO: TIMARAKA TA 25**XIVUTISO XA 2****2.1 PAPILA RA XINGHANA**

Eka papila ra yena mukamberiwa a nga ha katsa leswi landzelaka:

- Adirese ya mutsari leyi sikuhatiweke evokweni ra xinene.
- Xiloso.
- Vundzeni (Manghenelo, miri na mahetelelo).
- Nsariso.

[25]**2.2 TSALWAVUTITIVISI NA PAPILA RO SEKETELA**

Eka tsalwavutitivisi ra yena mukamberiwa a nga ha katsa leswi landzelaka:

- Mavito na xivongo leswi nyikiweke.
- Siku ro velekiwa, malembe na tinomboro ta pasi.
- Adirese leyi nyikiweke.
- Vukhongeri.
- Ku va a nga si tshama a endla nandzu.
- Ntsengo wa vana.
- Ririmi-xidzi leri a ri vulavulaka.
- Tindzimi tin'wana leti a kotaka ku ti vulavula.
- Tidyondzo ta yena ku sukela eka Giredi 12 ku ya ehenhla.
- Ntokoto eka swa ntirho.
- Ku tinghenelerisa ka yena eka migingiriko ya tiko.
- Timbhoni ta yena na tinomboro ta vona ta tiqingho.

Eka papila ro seketela ra yena mukamberiwa a nga ha katsa leswi landzelaka:

- Adirese ya mutsari leyi nyikiweke evokweni ra xinene (leyi sikuhatiweke).
- Xiyimo na adirese ya muthori evokweni ra ximatsi.
- Xiloso.
- Nhlokomhaka.
- Vundzeni (Manghenelo, miri na mahetelelo).
- Ku kombisa ku kumeka hi ku olova.
- Ntokoto lowu nga tiyisisiwaka hi swinamarhetwa.
- Nsariso.

[25]

2.3 ATIKILI YA PHEPHAHUNGU

Eka atikili ya yena mukamberiwa a nga ha katsa leswi landzelaka:

- Nhlokomhaka na vito ra phephahungu.
- Vito ra mutsari ehenhla ka hungu.
- Vito ra muganga.
- Xifaniso xa leswi atikili yi vulavulaka hi swona loko xi ri kona.
- Vundzeni.
- Vuxokoxoko bya vutihlanganisi bya mutsari wa atikili.

[25]

2.4 N'WANGULANO

Eka n'wangulano wa yena mukamberiwa a nga ha katsa leswi landzelaka:

- Nhlokomhaka.
- Siku, nkarhi na ndhawu (vito ra xikolo).
- Mavito ya swimunhuhatwa hi maletere lamakulu.
- Marito yo amukela na ku xewetana.
- Swiendlo swa swimunhuhatwa endzeni ka swiangi.
- Mbhurisano lowu veke kona.
- Ku gimeta na ku lelana.

[25]

2.5 MBULAVULO/XIPICHI

Eka mbulavulo wa yena mukamberiwa a nga ha katsa leswi landzelaka:

- Nhlokomhaka ya mbulavulo.
- Ku xeweta nhlengeletano hi ku ya hi swiyimo swa varhambiwa.
- Ku khensa ku nyikiwa nkarhi wo vulavula.
- Ku khutaza vanhu ku yisa emahlweni nhluvukiso wa dyondzo.
- Ku kongomisa timhaka eka lava xiximiwaka eka xinkhubyana lexi.
- Ku khensa ku yingiseriwa na ku gimeta mbulavulo wa yena.

[25]

2.6 AJENDA NA MAKANELWA

Eka ajenda ya yena mukamberiwa a nga ha katsa leswi landzelaka:

- Nhlokomhaka.
- Siku, nkarhi na ndhawu.
- Ku pfula nhlengeletano.
- Ku amukela swirho leswi nga kona.
- Lava nga kona na lava tsandzekeke.
- Ku hlaya na ku amukela makanelwa ya nhlengeletano leyi hundzeke.
- Leti humaka eka makanelwa.
- Timhaka ta siku.
- Switiviso.
- Ku pfala nhlengeletano.

Eka makanelwa ya yena mukamberiwa a nga ha katsa leswi landzelaka:

- Nhlokomhaka.
- Vito ra loyi a nga pfula nhlengeletano hi xikhongelo.
- Vito ra loyi a nga amukela swirho leswi a a swi ri kona.
- Nongonoko wa mavito ya lava a va ri kona na lava tsandzekeke.
- Vuxokoxoko bya makanelwa ya nhlengeletano leyi hundzeke lebyi hlayiweke hi matsalani na ku nyika swirho nkarhi wa ku ya amukela.
- Vuxokoxoko bya timhaka leti humaka eka makanelwa lawa ya hlayiweke na swiboho leswi tekiweke.
- Ku kanerisana hi timhaka ta siku na ku teka swiboho.
- Vuxokoxoko bya switiviso leswi nyikiweke.
- Vito ra xirho lexi pfaleke nhlengeletano.

[25]

NTSENGO WA XIYENGE XA B: 50
NTSENGO WA TIMARAKA: 100

XIYA:

- Tirhisa rhubiriki minkarhi hinkwayo loko u koreketa xitsalwana xa vutumbuluxi (Papila ra 3, XIYENGE XA B).
- Timaraka to sukela eka 0 ku fikela eka 25 ti avansiwile hi tinhlamuselo ta 5 ta vuswikoti.

RHUBIRIKI YA MAAVELO YA TIMARAKA EKA MAKOREKETELO YA XITSALWAMBIKO XO LEHA EKA RIRIMI RA LE KAYA [TIMARAKA TA 25]

Swilaveko	Vuswikoti byo hlawuleka	Vuswikoti bya le henhla	Vuswikoti byo amukeleka	Vuswikoti bya madyondza	Vuswikoti byo ka byi nga fikelelangi
VUNDZENI, MAKUNGUHATELO & XIVUMBEKO	13–15	10–12	7–9	4–6	0–3
Mahlamulelo na miehleketo. Maveketelelo ya miehleketo eka makunguhatelelo. Xikongomelo, vaamukeri va hungu, swihlawulekisi/swiaki swa ririmi na mbangu.	-Mahlamulelo yo hlawuleka na ku hundzisa leswi a swi languteriwile. -Miehleketo ya vutlhari leyi vupfeke. -Vutivi byo enta bya swihlawulekisi swa muxaka wa xitshuriwa. -Matsalelo lawa ya nga humiki emhakeni. -Vundzeni na miehleketo swi vumbanile. -Nhlamuselo ya vuenti swinene naswona vuxokoxoko hinkwabyo byi seketela nhlokomhaka. -Xivumbeko lexi faneleke no va na nkhaqato.	-Mahlamulelo lamanene lama kombisaka vutivi lebyinene bya swihlawulekisi swa muxaka wa xitshuriwa. -Ku na ku kongoma mhaka – a ku na ku huma emhakeni. -Vundzeni na miehleketo swi vumbanile, swi hlamuseriwile kahle hi vuxokoxoko byo seketela nhlokomhaka. -Xivumbeko lexi faneleke lexi nga na swihoxo switsongo leswi onheke nkhaqato.	-Mahlamulelo yo ringanela lama kombisaka vutivi bya swihlawulekisi swa muxaka wa xitshuriwa. -Mhaka a yi kongomiwi hi ku hetiseka - ku na ku humanyana emhakeni. -Vundzeni na miehleketo swi vumbanile hi ndlela leyi amukelekaka. -Ku na vuxokoxoko byin'wana lebyi seketelaka nhlokomhaka. -Hi ku angarhela xivumbeko hi lexi faneleke kambe xi ri na swihoxo switsongo.	-Mahlamulelo ya madyondza lama kombisaka vutivinyana bya swihlawulekisi swa muxaka wa xitshuriwa. -Ku na ku kongomanyana kambe matsalelo ya huhula. -A hi minkarhi hinkwayo vundzeni na miehleketo swi vumbanaka. -Ku na vuxokoxoko byitsongo lebyi seketelaka nhlokomhaka. -Milawu ya xivumbeko yi tirhisiwe hi ndlela yo ka yi nga twisiseki. -Ku na swihoxo swo tala.	-Mahlamulelo a ya kombisi vutivi bya swihlawulekisi swa muxaka wa xitshuriwa. -Nhlamuselo a yi le rivaleni naswona yi humile swinene emhakeni. -Vundzeni na miehleketo a swi vumbanangi. -Ku na vuxokoxoko byitsongo swinene lebyi seketelaka nhlokomhaka. -A ku tirhisiwani milawu ya xivumbeko ley faneleke.
TIMARAKA TA 15					

RHUBIRIKI YA MAAVELO YA TIMARAKA EKA MAKOREKETELO YA XITSALWAMBIKO XO LEHA EKA RIRIMI RA LE KAYA [TIMARAKA TA 25] (ku yisa emahlweni)

Swilaveko	Vuswikoti byo hlawuleka	Vuswikoti bya le henhla	Vuswikoti byo amukeleka	Vuswikoti bya madyondza	Vuswikoti byo ka byi nga fikelelangi
RIRIMI, XITAYILI & VUHLERI Thoni, rhejisitara, xitayili, xikongomelo/nkucetelo, vaamukeri va hungu na mbangu. Matirhiselo ya ririmi na swiaki na milawu ya rona; Mahlawulelo ya marito; Mahikahatelo na mapeletelo.	9–10 -Thoni, rhejisitara, xitayili na ntivomarito swi fambelana swinene na xikongomelo, vaamukeri va hungu na mbangu. -Ku na nkhaqato wa ntivoririmi naswona wu vumbiwile hi mfanelo. -Swihoxo a swi kona.	7–8 -Thoni, rhejisitara, xitayili na ntivomarito swi fambelana swinene na xikongomelo, vaamukeri va hungu na mbangu. -Hi ku angarhela ku na nkhaqato wa ntivoririmi naswona wu vumbiwile hi mfanelo. -Ntivomarito wa kahle swinene. -Swihoxo a swi talangi.	5–6 -Thoni, rhejisitara, xitayili na ntivomarito swi fambelana na xikongomelo, vaamukeri va hungu na mbangu. -Ku na swihoxonyana swa ririmi. -Ku na ntivomarito wo ringanela. -Swihoxo a swi onhi nhlamuselo.	3–4 -Thoni, rhejisitara, xitayili na ntivomarito swo fambelananyana na xikongomelo, vaamukeri va hungu na mbangu. -Ntivoririmi wo pfumala nkhaqato wu tlhela wu va na swihoxo swo tala. -Ntivomarito wo kayivela. -Nhlamuselo a yi le rivaleni.	0–2 -Thoni, rhejisitara, xitayili na ntivomarito a swi fambelani na xikongomelo, vaamukeri va hungu na mbangu. -Swihoxo swi tele naswona ku na ku pfuvapfuvana ka timhaka. -Ntivomarito a wu fambelani na xikongomelo. -Nhlamuselo a yi twali nakatsongo.
TIMARAKA TA 10					
MAAVELO YA TIMARAKA	22–25	17–20	12–15	7–10	0–5